

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
Pedagogická fakulta

Seminář k úvodu do pedagogiky

(podzimní semestr 2005/06)

Téma seminární práce: Školství v Evropské unii

Vypracovala: Andrea Lehm
NJ, FJ I. ročník
učo 163287

Dne 17. 10. 2005

Vzdělávání a školství v Evropské unii

I Úvod

II Proč bychom měli srovnávat různé školní systémy?

II.1. Základy srovnávací pedagogiky

II.2. Jednotlivé stručné příklady školních systémů v Evropské unii

III Příklad školního systému v EU: německý školní systém

III.1. Všeobecné poznámky ke Spolkové republice Německu

III.2. Struktura školního systému

III.3. Zvláštnosti německého školního systému

III.4. Vzdělávání učitelů

III.5. Mezinárodní srovnávací výzkumy výsledků vzdělávání s účastí SRN

III.6. Příklad mezinárodní školy: binacionální internát v Pirně

III.7. Závěry: výhody a nevýhody německého školního systému

IV Tendence školních systémů v EU

I Úvod

„Šťastný tedy národ, který oplývá dobrými školami, dobrými knihami a dobrými předpisy nebo zvyky ve výchově mládeže.“ Takhle to formuloval Jan Amos Komenský. Zřejmě i dnes nelze o tom pochybovat. V současné globalizované době se musí tato výpověď ale pojednávat z hlediska mezinárodního a multikulturního.

II Proč bychom měli srovnávat různé školní systémy?

Vzdělávání prochází v současnosti mohutným rozvojem. Mluvíme o učící se společnosti. Následkem toho jsou jednotlivé, velmi specifické, jedinečné a vzájemně odlišné vzdělávací systémy. Pomocí srovnávací pedagogiky můžeme objevovat inspirující vlastnosti těchto systémů, které by mohly být uplatněny i u nás, aby se zvýšila kvalita zdejšího vzdělávání. Nelze zapomenout na to, že vzdělávání je těsně spojené se společností, politikou, ekonomikou a kulturou a jejich stavem. Z toho vyplývá, že mezinárodní komparace je určena a potřebna v oblasti vzdělávací politiky a pro odborníky ve sféře ekonomiky školy a vzdělávání. Je stejně užitečná pro některé analýzy v oblasti sociálních věd, pro učitele a studenty a výzkumní pracovníky ve sféře školy. Je nutno upozornit na to, že srovnávání škol a školních typů je důležité i pro širší veřejnost z toho důvodu, že ovlivňuje postoje ke vzdělávání ve vlastní zemi.

II.1. Základy srovnávací pedagogiky

Srovnávací pedagogika je *interdisciplinární oblastí výzkumu, která čerpá ze sociologie a ekonomie vzdělávacích procesů, z poznatků o jejich historickém vývoji a současné vzdělávací politice*. Cílem srovnávací pedagogiky je objasňování obecných problémů fungování a tendencí vývoje vzdělávacích systémů v mezinárodním kontextu, což se uskutečňuje pomocí empirické deskripce a komparace, metod sociologie a takzvaného komplexního přístupu, který zahrnuje kvantitativní data a kvalitativní rozbor. Tematický repertoár srovnávací pedagogiky je přitom velice rozsáhlý: procesy a produkty školní edukace v zemích, kurikula, vzdělávací programy a didaktické prostředky, řízení a financování škol, dále i vztahy mezi školami a rodiči, veřejností, obcemi a zaměstnavateli stejně jako vztahy mezi sférou vzdělávání a trhem práce. Informace o srovnávací pedagogice, která se ve 20. století stala ve světě uznávanou výzkumnou činností s teoretickými i zároveň praktickými účely, se dá najít v centrech pro srovnávací pedagogiky, odborných časopisech či knihách nebo v publikacích vědeckých společností.

II.2. Jednotlivé stručné příklady školních systémů v Evropské unii

Školní systémy v Evropské unii se výrazně odlišují co se týká jak délky povinné školní docházky, tak i počtu školních typů. Obecně se dá konstatovat, že školní systémy jsou rozdělené na různé stupně vzdělávání: preprimární, primární, sekundární a terciální. Preprimární vzdělávání většinou není součástí zákonem upraveného systému škol. Primární vzdělávání trvá průměrně čtyři roky, na které navazuje sekundární vzdělávání. V této oblasti se školní systémy v Evropské unii výrazněji odlišují stejně jako v oblasti navazujícího terciálního vzdělávání.

K objasnění lze uvést několik příkladů: Z hlediska mezinárodní komparace je preprimární vzdělávání velmi variabilní. Většinou se o děti od 3 do 6/7 starají samostatné instituce. Výjimečnou organizaci předškolní výchovy představuje Nizozemsko, kde je předškolní výchova totiž integrována do primárních škol, čím je garantován kontinuální rozvoj dětí. Velký rozdíl lze konstatovat vzhledem k části dětské populací procházející nějakým zařízením

pro předškolní výchovu, takzvané míře účasti v předškolním vzdělávání. Podle OECD navštěvuje každé belgické dítě takové zařízení, v Německu je jich 71%, v České republice 75%. V protikladu k tomu je míra účasti v předškolním vzdělávání ve Švýcarsku poměrně nízká (27%). I délka preprimárního vzdělávání je velice variabilní, činí v Řecku jenom 1,2 roku, v Německu 2,4, v České republice dokonce 2,7 roku.

V oblasti primárního a základního vzdělávání se variabilita z pohledu mezinárodní komparace vyjevuje ve dvou strukturních vlastnostech: časové období, ve kterém je zahajováno primární vzdělávání a délka primárního vzdělávání. V Anglii i Nizozemsku začínají děti ve věku 5 let, ve většině evropských zemí, jako i v České republice a v Německu, ve věku 6 let, v Rusku, Finsku a Švédsku až ve věku 7 let.

Variabilita typů školy, jejich názvů a délek se po primárním vzdělávání výrazně rozšiřují. Příkladem může být vyšší sekundární vzdělávání. Ve Švédsku existuje jen jeden jediný typ vyššího sekundárního vzdělávání, který zabezpečuje jak všeobecnou, tak odbornou přípravu: takzvaná gymnaziální škola, která navazuje na desetiletou základní školu a trvá tři roky. Specializace se uskutečňuje pomocí národních programů, které jsou volitelné podle zájmů žáka.

Známe výsledky výzkumů, při kterých často obstály právě tyto země velmi dobře. Je tedy možné, že právě těmito prvky ve vzdělávacích systémech lze dosáhnout tyto výsledky.

III. Příklad školního systému v EU: německý školní systém

Aby se zjistilo výhody a nevýhody českého školního systému, je vhodné ho srovnávat s jinými existujícími školními systémy ve světě. Zvláště zajímavé je srovnávání školního systému v České republice s tím v sousední zemi Německu, kde školní systém podléhá vývoji a dějinám Spolkové republiky Německa.

III.1. Všeobecné poznámky ke Spolkové republice Německu

Spolková republika Německo má v současné době 82,5 mio. obyvatel, žijících na území 357000 km². Rozloha a počet obyvatel se zdvojnásobily počínaje 3. říjnem 1990, v důsledku sloučení Německa na základě dohody mezi Spolkovou republikou Německo a Německou demokratickou republikou.

Z toho vyplývá, že se na to musel přizpůsobit i celý školní systém, který vykazoval v době před 1990 velice odlišnou charakteristiku v obou státech. Zatímco na západě, tj. v SRN, poskytovaly vzdělávání téměř ty stejné školní instituce, které najdeme i v současné době, socialistický výchovně-vzdělávací systém v bývalé NDR byl koncipován jako v podstatě jednotný celoškolský systém s navazujícím terciálním vzděláváním. Cílem tohoto systému bylo jednotným vzděláváním všech žáků i zaměřením na navazující pracovní život a integraci do socialistické společnosti. Po sjednocení Německa se zrušilo většinu tohoto konceptu a tak znovu ustavených 5 spolkových zemí se snažilo, aby převzaly velkou část západního výchovně-vzdělávacího systému popřípadě aby se vzdělávací politika na federální úrovni zaměřila na sbližování těch 11 starých a 5 nových spolkových zemí v oblasti vzdělávání, vědy, kultury a sportu.

V dnešní době tvoří Spolkovou republiku 16 spolkových zemí. Každá spolková země má svou vlastní ústavu a vládu, avšak všechny podléhají Ústavě (Grundgesetz), která je podstatou pro celé Německo. Tento základní zákon stanoví, že spolkové země mají zákonodárnou pravomoc, pokud podle základního zákona nepřísluší tato pravomoc federaci. Co se týká oblasti vzdělávání, stanoví ústava rozsah odpovědnosti federace, která se vztahuje zejména na takové oblasti vzdělávání a vědy jako například regulace počáteční a další odborné přípravy a učňovské přípravy ve firmách v souladu s hospodářských a pracovním zákonodárstvím nebo

regulace finanční podpory žáků na školách a studentů ve vysokoškolských institucích, podpora vědeckého a akademického výzkumu. Spolkové země shora uvedená zákonná ustanovení upřesňují tím, že na své úrovni vytvářejí a zavádějí do praxe příslušnou právní úpravu. Z toho vyplývá, že každá spolková země spočívá na tomto základním ustanovení, ovšem pomocí různých školních typů a jejich specifiky, co způsobuje relativní nepřehlednost německého školního systému.

III.2. Struktura školního systému

Všeobecně lze říci, že německý školní systém se skládá z preprimárního vzdělávání, tj. předškolní výchovy, z primárního, nižší a vyšší sekundárního vzdělávání, a z navazujícího duálního systému odborného vzdělávání a přípravy popřípadě z navazujícího studia jako terciální vzdělávání.

Do oblasti **preprimárního vzdělávání** patří všechny instituce neveřejné i veřejné povahy, které se starají o děti ve věku od 3 let do začátku školní docházky. Předškolní výchovu děti absolvují před začátkem povinné školní docházky, a proto není součástí zákonem upraveného systému škol. Účast na preprimárním vzdělávání je v SRN zcela dobrovolná.

Mateřská škola (Kindergarten) je tradiční formou institucionalizované předškolní výchovy pro děti od 3 do 6 let, která má podporovat rozvoj dítěte tak, aby se stalo individuálně odpovědnou a sociálně kompetentní osobou. Úlohu těchto institucí představují ne jenom starat se o děti, ale stejně vzdělávat je a zajišťovat jejich celkovou výchovu. Rozvoj fyzických a duševních schopností dětí je podporován prostřednictvím her a jiných činností přiměřených věku. Kromě toho je úlohou mateřských škol, které jsou obvykle otevřeny dopoledne popřípadě i odpoledne pět dní v týdnu, usnadnit dětem vstup do školy.

V některých spolkových zemích jsou organizovány tzv. **přípravné (předškolní) třídy (Vorklassen, Vorschulen)** pro děti ve věku pěti let, které ještě nedosáhly věkové hranice pro zahájení školní docházky a jimž rodiče chtějí poskytnout kvalitní přípravu před vstupem do primární školy. Lze je do určité míry srovnávat s školkami v České republice. Cílem těchto tříd je podpořit děti v tom, aby si hrou osvojovaly určité znalosti, které se prohlubují v prvním ročníku primárního vzdělávání.

Dále jsou součástí předškolní výchovy v některých spolkových zemích různé instituce, tzv. **školní mateřské školy (Schulkindergarten)** nebo **předškolní třídy (Vorklasse, Vorschul-, Vorbereitungs-, Förderklassen)**, které zajišťují dětem, které dosáhly určeného věku pro začátek povinné školní docházky, ale jejichž úroveň rozvoje jim ještě neumožňuje vyrovnat se s požadavky primárního vzdělávání, předškolní vzdělávání, aby úspěšně vstoupily do školy. Tyto instituce jsou stejně jako mateřské školy propojeny s primárním vzděláváním, i když kladou větší důraz na individuální přístup k dítěti, jehož fyzický, rozumný a/nebo citový rozvoj neodpovídá průměru.

Proto patří mezi pracovníky v předškolních zařízeních většinou státem uznání sociální pedagogové a vychovatelé, popřípadě i dětské pečovatelky.

Povinné vzdělávání začíná až se vstupem do primárního vzdělávání, povinná školní docházka všech dětí začíná ve věku 6 let. Obvykle trvá 12 let a skládá se z 9 let řádného studia a tří nebo více let studia s částečnou školní docházkou v závislosti na trvání odborné přípravy pro určité povolání. I tady se musí rozlišit různé ustanovení jednotlivých spolkových zemí. V Berlíně, Brandenburgu, Brémách a Severním Porýní-Vestfálsku trvá řádné studium 10 let. V případě mladých lidí, kteří nenavštěvují školu s cílem pokračovat ve všeobecném vzdělávání a nezapojí se do duálního systému učňovské přípravy, uplatňují jednotlivé spolkové země předpisy o prodloužení povinné školní docházky formou návštěvy některého

typu odborné (profesní) školy s plnou školní docházkou. Kromě toho umožňuje většina spolkových zemí žákům, kteří se rozhodnou navštěvovat nepovinný desátý ročník, získat kvalifikaci na sekundární škole, a tím i přístup k dalšímu vzdělávání na sekundární škole s plnou docházkou.

Primární vzdělávání, které je v Německu relativně jednotné, zajišťují základní školy (Grundschulen), která trvá obvykle čtyři roky, v Berlíně a Brandenburgu šest let. V rámci povinné školní docházky navštěvují základní školu všechny děti společně. Úkoly a cíle základní školy se odvíjejí od jejího postavení v rámci školského systému: převést děti z učení hrou na předškolní úrovni k systematictější formám školní výuky. S tím souvisí i přizpůsobení učiva a metod výuky požadavkům a schopnostem žáků. Základní škola, která vytváří základy pro sekundární vzdělávání, snaží se poskytnout dětem strukturované znalosti o světě a rozvinout jejich psychomotorické schopnosti a sociální chování. Výuka se uskutečňuje obvykle ve třídách s menším počtem různých učitelů. Počet vyučovacích hodin závisí od jednotlivé spolkové země; pohybuje se zpravidla mezi 17 a 23 hodin týdně v prvním ročníku a vyšplhá se až na 23 až 27 hodin týdně, v některých spolkových zemích se konávají někdy i sobotní výuky. Jedna hodina trvá 45 minut.¹ Co se týče kurikulu na základních školách lze zjistit, že zásadní význam má výuka čtení, psaní a počítání, co se odráží do určité míry ve všech vyučovaných předmětech kupříkladu němčina, matematika a tzv. Sachunterricht, který obsahuje prvky společenských věd, dějepisu, zeměpisu, biologie, fyziky a chemie. Samostatnými předměty jsou umělecká a hudební výchova, sport a popřípadě náboženství. Před ne dlouhou dobou se začalo vyučovat cizí jazyky až v nižší sekundární vzdělávání, ale od několika let byla zaváděna výuka prvního cizího jazyka, zpravidla angličtiny, která se uskutečňuje už v primárním vzdělávání. V souladu s předpisy jednotlivé spolkové země narazí děti na první cizí jazyk jako kontaktní jazyk² v prvním či třetím anebo čtvrtém ročníku. Zatímco v prvním ročníku děti dostávají „symbolické“ známky, tj. razítka s motivem směřujícího se nebo smutně vypadajícího obličejce či včelky, probíhá se hodnocení od druhého do desátého ročníku podle stálou konferencí ministrů školství ustanoveného systému známkování: nejlepší je známka 1 sehr gut (velmi dobře), nejhorší je 6 ungenügend (velmi špatně, nedostatečně).

Přechod na některou nižší sekundární školu se v různých spolkových zemích řeší v závislosti na platné právní úpravě. Rozhodnutí o dalším vzdělávání žáků jsou přijímána na základě doporučení školy, kterou žák opouští. Mělo by se tedy podtrhnout, že přijímací zkoušky ke vstupu do sekundárního vzdělávání se zpravidla nekonávají.

Rozmanitost školních typů a názvů v oblasti **nižšího sekundárního vzdělávání** je důsledkem pravomoci v oblasti školství na federální úrovni. Tyto školy poskytující všeobecné nižší sekundární vzdělávání navazují na primární vzdělání získané na základní škole (Grundschule). Ve většině spolkových zemí k nim patří Hauptschule (hlavní škola), Realschule (reálná škola), Gymnasium (gymnázium) a Gesamtschule („celková“ škola). Kromě toho existují smíšené formy škol podle různých názvů s rozdílnými zaměřeními. Základní zásadou těchto všech škol typu nižšího sekundárního vzdělávání je poskytnout žákům základní všeobecné vzdělání spolu s prvkem individuální specializace podle zájmů a výsledků jednotlivých žáků. Do pátého a šestého ročníku je zařazena etapa pozorování, podpory a orientace žáků na volbu směru dalšího vzdělávání či specializace na určité předměty. Počínaje sedmým ročníkem se různé typy škol a směrů ve vzdělávacím systému v rostoucí míře diferencují z hlediska

¹ Systém hodin trvajících 45 minut se objevuje v téměř všech školních institucích. Ve vyšších třídách a na univerzitách i vysokých školách se vyučuje většinou ve dvouhodinovém taktu (2 x 45 min.).

² V této souvislosti lze chápat výuka kontaktního jazyka jako vyučování základů jednotlivého jazyku prostřednictvím her, zpívání a napodobování.

nabízených předmětů. Podle jednotlivých zájmů a nabídky škol se žáci zařazují do tak zvaných profilů, které mohou být například jazykový, přírodovědný či umělecký profil.

Ke školám nabízející jediný typ vzdělávání patří Hauptschule, Realschule a Gymnasium. Hauptschule (hlavní škola) poskytuje žákům základní všeobecné vzdělání. Žáci, kteří se rozhodnou pro dobrovolný desátý ročník po devítileté povinné školní docházce získávají dodatečnou kvalifikaci, tj. rozšířenou kvalifikaci (erweiterter Hauptschulabschluss). Na tomto typu školy se vyučují vedle němčiny, cizího jazyka, matematiky, fyziky, chemie, biologie, zeměpis, dějepis i Arbeitslehre, tj. pracovní vyučování, které zahrnuje úvod do světa práce, techniky a ekonomie. Všeobecně lze říci, že vyučování na hlavních školách je zaměřeno spíše na praxi a na aplikaci získaných znalostí.

Realschule (reálná škola) nabízí žákům rozšířené všeobecné vzdělávání, se kterým žáci mají více možností pokračovat v jiných typech školách nižšího sekundárního vzdělávání po úspěšném ukončení reálné školy. V několika východoněmeckých spolkových zemích získávají žáci toto ukončení i po absolvování podobného školního typu, protože reálná škola podle tohoto názvu tam neexistují. V rozdílu k hlavní škole se na reálných školách vyučují kromě výše uvedených předmětů na hlavních školách ještě politiku, hudbu, umění, sport a náboženství. V 7. a 8. ročníku musí žáci kromě povinných předmětů absolvovat týdně tři až šest hodin volitelných předmětů podle svých osobních zájmů a schopností. K tomu patří například druhý cizí jazyk, zpravidla francouzština.

Gymnázia nabízejí žákům intenzivní všeobecné sekundární vzdělávání. Obvykle pokrývají 5. až 13. ročník. Ve některých spolkových zemích probíhá výuka na gymnáziu od 5. do 12. ročníku. Po vykonání zkoušky Abitur, tj. maturity, získávají žáci kvalifikaci umožňující vstup na vysoké školy (allgemeine Hochschulreife). Vedle těchto gymnázií existují ještě různé další formy gymnázií navazujících na hlavní či reálné školy. Vzdělávání na gymnáziích zahrnují němčinu, alespoň dva cizí jazyky, matematiku, fyziku, chemii, biologii, zeměpis, dějepis, politiku, hudbu, umění, sport a náboženství.

Vedle těchto školních typů nabízejí školy jako Gesamtschule („celková“ škola), Schulzentrum (školní centrum), Mittelschule (střední škola), Regionale Schule (regionální škola) a mnoho jiných více než jeden typ vzdělávání. Jejich název a rozsah určují jednotlivé spolkové země, popřípadě existují jenom v té jedné či v některých spolkových zemích. Všeobecně lze říci, že žáci procházejí tímto vzdělávacím komplexem podle toho, jakou závěrečnou kvalifikaci si přejí získat, z čeho vyplývá, že žáci při přestupu na jiný směr školy změnit nemusejí. Dle typu školy se rozlišují předměty a jejich rozsah.

Po ukončení nižšího sekundárního vzdělávání navazuje **vyšší sekundární vzdělávání**, tzv. sekundární stupeň II. Žákům ve věku 16-19 let, kteří navštěvují vyšší sekundární vzdělávání, jsou k dispozici tyto typy vzdělávání: všeobecné vzdělávání, tzn. pokračování studia na gymnáziu, profesní vzdělávání a příprava, které se uskutečňuje v rámci učňovské přípravy realizované tzv. duálním systémem, a smíšené všeobecné a profesní vzdělávání.

Gymnasiale Oberstufe, tj. vyšší stupeň gymnázia, zahrnuje 11. až 13. ročník, popřípadě 11. a 12. ročník. V této etapě mají žáci nyní možnost rozhodnout se, na které předměty se chtějí soustředit, což je možné v důsledku specializace na zvolenou oblast. Výuka už ne probíhá v stálých třídách, nýbrž v kurzech, neboť téměř každý žák má trochu jiný rozvrh z důvodů povinných a volitelných předmětů. Tyto kurzy se vyučují buď na základní úrovni, tj. Grundkurse, nebo na pokročilé úrovni, tj. Leistungskurse, které mají za cíl nabídnout žákům dodatečně hluboké znalosti a vytvořit úvod k akademickému studiu. Na závěr studia na vyšší úrovni gymnázia se vykonává zkouška Abitur (maturita), která se skládá z předmětů různých směrů. Toto osvědčení zajišťuje svým držitelům vstup na vysokou školu.

Různé typy škol navazující na nižší sekundární vzdělávání připravují žáky na povolání nebo jim poskytují odborné vzdělání a zároveň pokračují v jejich všeobecném vzdělávání. Známe je podle názvů Berufsfachschule (odborná škola), Berufsaufbauschule (nástavbová odborná škola), Fachoberschule, Berufliches Gymnasium/Fachgymnasium (vyšší stupeň gymnázia s odborným zaměřením) či Fachschule.

Zvláště důležitou a oblíbenou částí školního systému je **duální systém odborného vzdělávání a přípravy**. Tento systém se nazývá „duální“, protože odborná příprava se odbyvá na dvou místech – v podniku a v Berufsschule (učňovská škola). Cílem systému je poskytnout v rámci řádně strukturovaného kurzu odborné přípravy široce zaměřené základní odborné vzdělání a nezbytné vědomosti a znalost potřebné k výkonu povolání. Úspěšní absolventi této odborné přípravy mají právo vykonávat své povolání jak kvalifikovaní zaměstnanci v jednom ze státem uznaných povolání, která vyžadují formální odbornou přípravu. Tímto je stvořen přímé spojení mezi teorií a praxí. Obvykle tráví tři dny v týdnu na pracovišti a dva dny na Berufsschule a firmy jim vyplácejí mzdu podlehající ustanovením kolektivní smlouvy.

Po úspěšném ukončení gymnázia popřípadě školy, kde se dá získat osvědčení zajišťující držitelům vstup na vysokou školu, se mohou budoucí studenti rozhodnout, na které **vysoké škole či univerzitě** by chtěli pokračovat své vzdělávání (**terciální vzdělávání**). V Německu existuje velmi rozšířená síť univerzit a vysokých škol různých podob. Stejně ale mají všechny vysokoškolské instituce za úkol poskytovat akademické vzdělání.

Univerzity a ekvivalentní vysokoškolské instituce (Technische Universitäten, Technische Hochschulen, Universitäten-Gesamthochschulen) odpovídají za provádění výzkumu, výuku a studium, i za podporu vysoce kvalifikovaných mladých vědců. Obvykle vyučují celou řadu předmětů jako teologii, humanitní obory, právo, ekonomické a sociální vědy, přírodní vědy, stavebnictví, zemědělství a medicínu. Zvláštní formou univerzity jsou tak zvané Universitäten-Gesamthochschulen, tj. víceoborové univerzity v Hesensku a Severním Porýní-Vestfálsku, které představují výzkumné, výukové a studijné činnosti v jednom komplexu, které se jinak uskutečňují na univerzitách, Fachhochschulen a někdy i Kunsthochschulen a Musikhochschulen (školy umění a hudby). Nabízejí integrované programy studia, tzn. spojení různých studijních směrů, čím se krátí počet studijních ročníků ve srovnání s jednotlivým studiem vybraných oborů. Mezi univerzity patří i instituce specializované na lékařství, veterinární lékařství, vědy o správě a sportu a kromě toho dvě univerzity Bundeswehru a církví zajištěné vlastní instituce, vysokoškolské katedry a fakulty.

Kromě těchto všeobecně vzdělávacích a technických univerzit je možné se specializovat na pedagogický směr, totiž na vysokých školách pedagogických (Pädagogische Hochschulen). Tyto instituce zajišťují přípravu učitelů pro Grundschule, pro určité typy nižších sekundárních škol a pro školy speciální. Všichni ostatní učitelé absolvují odbornou přípravu na výše uvedených univerzitách či na hudebních a uměleckých akademiích.

Tyto naposledy zmíněné vzdělávací instituce nabízejí studium výtvarného umění, návrhářství a dramatického umění a hudebních disciplin.

Dalším typem vysokoškolských institucí jsou tak zvané Fachhochschulen (odborné vysoké školy), jejichž kurzy jsou většinou zaměřeny na technické obory, ekonomii a podnikatelská studia, zemědělské vědy, společenské vědy, knihovnické obory, dokumentační a informační vědy a návrhářství, jsou tudíž zaměřeny na praktickou aplikaci znalostí a podřízeny požadavkům profesní praxe.

Mnoho univerzit nabízejí i možnost distančního vzdělávání, čím se dá získat profesní kvalifikaci či další vzdělávání.

Právo vstupu na vysokoškolské instituce mají, jak už výše uvedeno, všichni žáci, kteří absolvovali všeobecně vzdělávací nebo odbornou vyšší sekundární školu, vybrali si vhodné zaměření studia a absolvovali závěrečné zkoušky. Závisle od získané kvalifikace si může budoucí student vybrat vhodnou vysokoškolskou instituci. Přesnější podmínky se ale musí ale každý dozvědět v jednotlivé spolkové zemi. V některých oborech se musí budoucí student podrobit přijímačským zkouškám, především když jsou povinni prokázat své umělecké schopnosti, nebo když počet zájemců o obor výrazně přesáhá počet možných přijetí. Ke vstupu na vysokoškolské technické instituce je někdy i třeba vykázat absolvování praxe v oboru či další kvalifikace. Jinak rozhoduje o přijetí ke studiu většinou známkový průměr jednotlivého uchazeče. V minulých letech se objevilo, že se zájem o obory jako architekturu, manažerská studia, psychologii, právo a zvláště ekonomii značně zvýšil, a tak se studijní místa v těchto oborech přidělují formou výběru studentů na centrální úrovni.

Studium se skládá většinou ze dvou částí: z první etapy (Grundstudium), která trvá obvykle čtyři semestry a je zakončena postupovou zkouškou, a z druhé etapy (Hauptstudium) trvající čtyři až šest semestrů zakončena závěrečnou zkouškou a získáním titulu. V současné době se uvádí mezinárodní bakalářský a magisterský systém, který má zjednodušit a sjednotit studium a zhodnocení studentských výkonů.

Co se týká financování studia, je nutno udat, že se i v této oblasti právě probíhá rozsáhlá reforma. V některých spolkových zemích musí každý student uhradit mezi 200 a 400 € za měsíc. Rovněž i studenti studujících v jiných spolkových zemích musí měsíčně platit takzvaný Semesterbeitrag, tj. příspěvky sociální i všeobecnému studentskému výběru a správní poplatky.

Kromě toho mohou jak vysokoškolští studenti, tak i školáci a studenti obdržet finanční pomoc podle ustanovení federálního zákona na podporu vzdělávání (Bundesausbildungsförderungsgesetz – BAföG).

III.3. Zvláštnosti německého školního systému

Z důsledku již několikrát uvedeného pravomocného dělení na spolkové a federální úrovni vykazují německý školní systém několik zvláštních rysů. Chtěla bych upozornit na vybrané příklady:

- rozmanitost školních typů a názvů (některé názvy označují tentýž školní typ závislý na spolkové zemi);
- délka školního vzdělávání podle školního typu, který určuje jednotlivá spolková země; délka a rozdělení prázdnin v jednotlivých spolkových zemích;
- délka letních prázdnin činí jednotně šest týdnů, začátek prázdnin je ovšem pohyblivý.

III.4. Vzdělávání učitelů

Příprava učitelů byla už krátce zmíněna v předchozích kapitolách. Všeobecně platí, že odborná příprava učitelů pro všechny typy škol je organizována ve dvou etapách. V první etapě studuje budoucí učitel na vysokoškolské instituci, buď na univerzitě, na vysoké škole pedagogické nebo umělecké nebo hudební. Tento studium je přizpůsobeno požadavkům učitelské profese a zahrnuje i praktickou výuku na školách. Po úspěšném studiu zakončeném první státní zkouškou absolvuje budoucí učitel pedagogickou praktickou odbornou přípravu v seminářích pro odbornou přípravu učitelů a na školách, tzv. Referendariat. Následuje druhá státní zkouška, po které se student stane státem uznávaným učitelem. Učitelé ve veřejných školách v SRN jsou obvykle státními zaměstnanci, ačkoli už značný počet učitelů pracují na částečný pracovní úvazek.

III.5. Mezinárodní srovnávací výzkumy výsledků vzdělávání s účastí SRN

I Německo se podrobilo mezinárodním srovnávacím výzkumům výsledků vzdělávání, ovšem spíše s mírným úspěchem. Téměř ve všech výzkumech se ukázalo, že znalosti německých žáků jsou v oblasti matematiky, pravopisu, čtení a jiných dovedností jen průměrné, což vyvolal velkou diskusi o vzdělávání jak v politice, tak i ve veřejnosti. Následkem toho byly různé reformní pokusy; zatím se ovšem ještě nelze konstatovat pozoruhodné změny. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) zveřejnila 03.11.2005 další výsledky letošního výzkumu, z nich lze odvést, že Spolková republika Německa nedokazuje, aby efektivně podporovala znevýhodněné děti a mladistvé. K této problematice se věnují ještě pod bodem III.7.

III.6. Příklad mezinárodní školy: binacionální internát v Pirně

Příkladem mezinárodní spolupráce v oblasti školství je tak zvaný binacionální internát v Pirně. Toto město se nachází přímo v Sasku, tudíž blízko německo-české hranice. Od roku 1991 se uskutečňuje na Schillerově gymnáziu v Pirně bilinguální vzdělávání, co znamená, že se vyučuje pravidelně a řádně několik předmětů v češtině, kupříkladu zeměpis a dějepis. Sedm let po zahájení české výuky se gymnáziu podařilo, že i čeští žáci studující na této výchovně-vzdělávací instituci mohou složit svou maturitu v Pirně. Tím bylo založeno první binacionální internát v Sasku. 15 žáků z celého České republiky se začalo učit spolu s německými žáky. Tento celý projekt je podporován Německem, Českem a různými nadacemi, například Brücke-Most-Stiftung. Kromě společné výuky se uskutečňují také binacionální projekty v oblastech kultury a dějin, které studenti spolu vypracují. Dále jsou uspořádány výlety nebo jazykové kurzy či praktika v Čechách.

Taková spolupráce přispěje k lepšímu vzájemnému pochopení a porozumění mezi mladými lidmi a podporuje pozitivně rozvoj v obou státech.

III.7. Závěry: výhody a nevýhody německého školního systému

Můžeme tedy stručně zahrnout výhody a nevýhody německého školního systému. Za hlavní výhodu lze označit rozmanitost školních typů, které nabízejí žákům nejrůznější směry, jako například přírodní vědy, cizí jazyky, umělecké směry a jiné. Možnost přestoupit na jiné školní instituci většinou bez přijímacích zkoušek je poměrně bezproblémová. Avšak je nutno konstatovat, že tato rozmanitost současně způsobuje problémy při přestupu z jednoho školního zařízení na jiné, které se nachází v jiné spolkové zemi. Všeobecně je zvláštností německého školního systému právě toto rozdělení pravomoci, což se projevuje rozdíly v několika oblastech: školní typy, názvy škol, učivo, požadavky a zhodnocení (záleží v některých spolkových zemích zcela na ustanovení jednotlivých škol, v jiných značně na ustanovení spolkové země).

V této souvislosti je nutno diskutovat o rovnocennosti školních výkonů. Vzhledem k tomu, že v některých zemích požadavky ustanoví spolková země a v jiných každé školní zařízení podle sebe, není vyloučeno, že úroveň žáků není všude stejná.

Další velký problém německého školního systému souvisí se sociálním zázemím žáku. I když podle zákona každému dítěti je garantováno vzdělávání podle jeho schopností, dovedností a zájmů, stále určuje vzdělávání dítěte do jisté míry sociální situace rodičů, což vede k nerovnosti šancí. Tento problém tedy není problematikou pouze v oblasti školství, ale i kulturní a sociální. Další deficit současného školního systému je to, že zatím chybí speciální opatření v oblasti integrace dětí pocházejících z jiných zemí, které mají často problémy

s německým jazykem. V některých městech v Porúří nebo v Hamburku je jich dokonce více než 70 procent.

Tyto a další problémy způsobené globalizací lze očekávat jak v Německu, tak i v jiných zemích.

IV Tendence školních systémů v EU

V dnešní době existují různé typy vzdělávacích institucí, které byly dlouho považovány za experimenty nebo hnutí. Můžeme je ze současného hlediska označovat jako inovace, to znamená, že mají *myšlenku nového a neobvyklého, myšlenku oslovení nenaplněných sociálních potřeb a hodnot, myšlenku o problému moci a myšlenku změny*. Důsledkem toho se rozvíjel návrh rámcového učebního programu pro školní budoucnost, který je podporováno v zemích Evropské unie. Skládá se ze čtyř prvků:

- příroda, to znamená biologické znalosti, ekologie a přírodní zákony,
- kultura, to znamená znalost a pochopení historického a kulturního vývoje člověka včetně současnosti a multikulturní společnost,
- já sám, to znamená rozeznat a pochopit, kdo jsem já, jak reaguji a jedním a co musím dělat, abych se jako osobnost dále rozvíjel,
- a ti druzí, to znamená dozvědět se něco o jiných lidech a porozumět mezilidské vztahy.

Dnešní společnost čelí *demografickým změnám, migraci a expanzi vzdělání*. Kromě toho se bude muset dále diskutovat o *struktuře a funkci základní školy*, co se týká její *délky a systému zhodnocení*, o roli a *perspektivách hlavní školy*, to znamená, jestli má být nahrazena jinými školními typy. Zohledněno musí být také, jestli současný *dvoučlenný systém* je tou nejefektivnější variantou. Dalším často kritizovaným tématem je *výchovná funkce školy*. Všeobecně lze říci, že *školy mají být životním prostorem a prostorem pro získávání zkušeností*. I v oblasti *organizace, autonomie a hierarchie školních zařízení* existují různé názory. *Globalizace a multikulturalismus* kladou vysoké požadavky na jednotlivé národní školy. Zachování národních tradic a charakteru vzdělávání povede k tomu, že integrovaná Evropa bude mít více funkčních modelů školských soustav působící navzájem na sebe a obohacující se vzájemně.

K závěru lze říci, že neexistuje jediná zaručeně efektivní cesta k dosažení žádoucího výsledku, což i vyplývá z mezinárodní komparace. Neexistuje ani jeden vzdělávací systém, který by mohl být ze všech aspektů prohlášen za nejlepší či bez nedostatku. Shodný či stejně dobrý výsledek je možno dosáhnout vícero způsoby.

zdroje:

PRŮCHA, Jan: *Vzdělávání a školství ve světě. Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*, Praha 1999

RÝDL, Karel: *Inovace školských systémů*, Praha 2003

JŮVA, Vladimír et al.: *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*, Brno 2001

internet: http://www.eurydice.org/Eurybase/frameset_eurybase.html